

Gulle herfst voor voedselzoekende dieren

Overweldigend veel paddenstoelen in bos en veld

TIENDEVEEN De achterste bosvakken, bij de Nieuwe Wijk, van het Kremboongbos bij Tiendeveen. Leemwieke, zeggen ze in Tiendeveen. In het rechter vak staan achttien berkenboleten onder de berken. Ze zijn alle puntgaaf.

In het linkervak staan vier andere boleten onder eiken, eekhoornjesbrood. Alle vier zijn ze aangevreten. We weten dat reeën wel aan paddenstoelen knabbelen. Muizen en egels ook en natuurlijk eekhoorns. Maar uit deze vier boleten heb ik zulke grote happen gegeten, dat ik dassen van de maaltijd verdenk. Typerend is, dat van de berkenboleten niets is gegeten. Eekhoornjesbrood heeft blijkbaar een aangename en betrouwbare geur voor dieren, maar ook voor mensen.

Eekhoornjesbrood is de koning onder de eetbare paddenstoelen. In Italië heet hij porcini, in Frankrijk cèpes. In heel Europa is deze boleet met zijn bolle steel geliefd. Vers of gedroogd, het eekhoornjesbrood is heerlijk in maaltijden en in soep. Veel dieren waarderen deze boleet ook.

Het zijn niet alleen zoogdieren die van eekhoornjesbrood eten. Op oude sterk uitgedroogde exemplaren, voor onze consumptie niet meer geschikt, vind je springstaarten, pisbedden, rode mijten, luizen, schimmelkevers, muggenlarven en kleine en grote naaktslakken. Eekhoornjesbrood is voedsel van de eiwitwilt. In mindere mate worden in het bos kastanjeboleten door allerlei dieren gegeten. Ze staan niet onder kastanjes, maar onder eiken. Ze leven in symbiose met de wortels van eiken, een verschijnsel dat mycorrhiza wordt genoemd. Mycor komt van het Griekse woord voor paddenstoel en rhiza betekent wortel. Kastan-

jebolleten hebben een kastanje-kleurige, donkerbruine hoed. Ze zijn goed te eten, maar een paddenstoelenzoeker zal altijd de voorkeur geven aan eekhoornjesbrood. Van mijn Slowaakse vrienden heb ik geleerd dat je met een vlijmscherp mes de boleet in flinterdunne plakjes moet snijden. Op een stuk keukenrol gelegd en dan op de radiator van de verwarming zijn de plakjes binnen enkele dagen droog. Dan ruik je pas de sterke kruidige geur van deze fantastische paddenstoel. Dieren moeten dat ook ruiken en de geur beoordelen als veilig. Gedroogd kun je eekhoornjesbrood de hele winter bewaren om er af en toe een heerlijk paddenstoelensoep van te maken met allerlei groenten en kruiden.

Noten en bessen

Paddenstoelen maken slechts een klein onderdeel uit van het herfstvoedsel voor dieren. Let maar eens op de gaaien in het bos. Je hoort ze van verre schreeuwen en krijsen. Vandaar de Drentse naam schrowakster. Ze vliegen af en aan met een eikel in de snavel. Op vaste plekken duwen ze eikels in de zachte bosbodem. Het schijnt dat ze hun wintervoorraad altijd terugvinden. Maar ik vind in het voorjaar wel eens plekken met veel jonge eiken bij elkaar, alsof ze daar door een gaai zijn gepoot. Eet zelf eens een rijpe eikel. Beetje wrang vanwege de tanine, maar best lekker. Beter van smaak zijn hazelnoten. Duzenden liggen er in het bos, maar

Kastanjeboleet, tamme kastanjes en eikels in het Spaarbankbos. Hero Moorlag

wie verzamelt ze nog. We deden dat vroeger, legden de hazelnoten samen met verzamelde walnoten te drogen en aten ze met kerst of eerder. Je ziet zelfs geen kinderen meer die beukennoten verzamelen. Tamme kastanjes wel, maar dan vooral door onze Turkse en Marokkaanse medelanders. De eerste portie tamme kastanjes haalden we 3 oktober uit het Spaarbankbos. We eten ze samen met spruitjes en gebakken kaas. De dieren profiteren van noten en bessen. Het nestkastje in onze achtertuin is voor de helft gevuld met hazelnoten, verza-

meld door een muis. Bramen en bessen van vuilboom (sporkhout), vogelkers, vlier en lijsterbes worden vooral door vogels (lijsters en spreeuwen) gegeten. De eerste kramsvogels en koperwieken plunderden midden oktober al lijsterbesstruiken op de heide. Maar de herfst van 2019 gaat in de eerste plaats de geschiedenis in vanwege de enorme aantallen paddenstoelen, aantallen zoals we die vanouds kennen van vroegere paddenstoelenjaren. ■

Hero Moorlag

Herfstpracht met tientallen soorten kleurige paddenstoelen

Kleine witte, groepjes bruine, grote rode met witte stippen, overal zie je paddenstoelen. In deze periode van het jaar zijn er extra veel te zien. De herfst is de meeste ideale periode voor paddenstoelen. Vaak is de grond nog warm, is er een relatief hoge temperatuur en is de grond vochtig, doordat het veel regent. Het lijkt of ze de laatste weken overal uit de grond schieten.

De meest tot de verbeelding sprekende paddenstoelen zijn de vliegzwammen. Dat zijn de bekende rode paddenstoelen met witte stippen. Er komen in Nederland echter meer dan 5000 paddenstoelen voor, die 125 soorten vertegenwoordigen.

Het specifieke vakgebied dat onderzoek doet naar paddenstoelen is de mycologie. Paddenstoelen zijn de zichtbare delen van schimmels die een rol spelen bij de voortplanting. Een paddenstoel is maar een klein deel van de schimmel. Het grootste deel van de schimmel bevindt zich onder de grond in de vorm van schimmeldraden, hyfen genaamd. Als de omstandigheden helemaal goed

Vliegzwammen komen deze herfst massaal voor. Paulien Zomer

zijn, groeit uit een spore een wit dun draadje. Dat groeit uit tot een netwerk van draden, volledig of grotendeels in de bodem, waaruit zich de voortplantingsorganen of vruchtlichamen kunnen ontwikkelen. Dit netwerk wordt mycelium of zwamvlok genoemd. De dunne schimmeldraden in de grond zorgen ervoor dat afgeval-

len vruchten van bomen en planten worden verteerd.

Afbraak reststoffen

Meer dan 90 procent van de afbraak van de organische reststoffen gebeurt door schimmels. Als je in de buurt van een paddenstoel voorzichtig de bladeren losmaakt, kan je de witte schimmeldraden ontdekken die vastge-

groeid zijn aan de bladeren. Zij zuigen daar het voedsel uit en nemen water op. Als de schimmeldraden genoeg voedsel en water hebben, gaan zij knopjes vormen. Zo'n schimmelknopje heet een primordium. Uit elk primordium kan een paddenstoel groeien. Paddenstoelen planten zich voort middels sporen. Die zijn met het blote oog bijna niet te zien. De sporen zitten bij plaatjes en buisjeszwammen onder de hoed, bij bolvormige paddenstoelen zonder steel vormen sporen zich in de paddenstoel en komen bij rijpheid uit de opengebarsten bol. De sporen worden verspreid door regen en wind en door dieren die van de paddenstoelen eten of de sporen in hun vacht of op een andere manier meenemen. Als de herfst straks voorbij is en we de paddenstoelen niet meer zien, blijft de schimmel aanwezig in de bodem en zijn er in elk jaargetijde wel bepaalde paddenstoelen te zien. Geniet er dus nu nog even van! ■

Paulien Zomer, Stichting Het Drentse Landschap